

ՊԱՅՄԱՆՔ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Տարեկան 712 . . . Ֆր.
Վեցամսեայ 6 . . . «

ԱՐՏԱՍԱՀԱՆՈՒՄ

Երկու քիւ մէկ ծրարով
Տարեկան . . . 14 Ֆր.

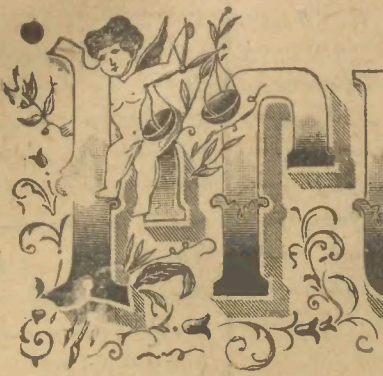
Վեցամսեայ . . . 7 «

ԱՄԵՐԻԿԱ

Տարեկան 2.60 Տորս
Վեցամսեայ 1.50 «

Կ Ա Ն Ե Ի Կ

Ծանոցման տողը
20 սանթիմ

ԻՐԱՅԻՄԻ

Լ Ր Ա Գ Ի Ր

Ա Ջ Գ Ա Յ Ի Ն Ե Ի Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն

ԿԸ ՀՐԱՏԵՐ. ԿՈՒԻ ԱՄԵՆ. ՉՈՐԵՔ ԱՌԻ ԵԻ ՇԱԲԱԹ

Հ Ա Ս Յ Է

Redaction du journal

Iravounk

VARNA (Bulgarie)

Редакция

на вѣстникъ

Иравункъ

ВАРНА

Գրութիւնք եւ լեզ
տրուիր

ԱՏԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՍԸ

Վերջին անգամ Աղլ. քանդակի մէջ կազմակերպուած միջոցառման ատենա-
բաններէ միոյն քանադայացի թիւան քա-
ղիքը մեզ գրկուած էր հրատարակե-
լու խնդրանքով: Մենք յարմար գտա-
ցինք այդ քանադայացի թիւան միայն սա-
հարանադիր ժառանգը ներկայացնել մեր
ընթերցողներուն:

Ատենադասը Հունանի կոտորածին
աղետարէ և համառօտ նկար գրու-
թիւնը ընդէ յետոյ կրու:

Իրաւ է թէ ամեն ազգ որ իր
ազատութիւնը ձեռք ձգելու հա-
մար կը պայքարի, այդ ազա-
տութիւնը արեւմտ միայն կը
նայ գինի, և մենք առանց ա-
րիւնի չենք կրնար ուղղունել
Հայ վերադարձումը: Բայց թէ
մենք Հայկ. անհամեմատ աւելի
բարձրագոյն և նիւթագոյն տուե-
ցինք քան ուրիշ ու է ազգ.
պատճառն այն է որ մեր գէժ
ունեցանք Եւրոպական դիւանա-
գիտութիւն կոչուած մեծ—գա-
ւեշտը, նախ գլխաւորաբար Ռուս
բռնապետութիւնը, որուն Հա-
յաստանի և Հայերու համար ու-
նեցած հայեացքները այլ ևս
գաղտնիք չեն, մանաւանդ վեր-
ջին եկեղեցական կալուածներու
աւագակային գրաւումէն յետոյ:
Ուրիշ պատճառ մ'ալ. Մարդկա-
յին միաբն ըմբռնել չկարենա-
լու աստիճան խայտառակ սոսոր-
նութեամբ թագակիր գլխի մը
—Վիկտոր Բորդ.— չլարանեցաւ
եղբայրակցելու Մեծ Մարդաս-
պանին հետ, ամօթը և խղճի
խայթը չլքաց իր և կայսրուհ-
ւոյն ձեռքը գնելու Համբոտի
արիւնաթաթախ ձեռքին մէջ
և պաշտպանելու անոր ոճրա-
գործութիւնները հանդէպ Եւ-
րոպայի, և ոչ իսկ քաջուցաւ
Պօլսոյ սալայատակներուն վրայ
ինկած վեց հազար Հայերու
գիւղերուն ի լուր իր շնորհա-
ւորութիւնները ելլալով Գաղա-
նին յայտնելէ, Ազգերը ի բա-
րին առաջնորդելու կոչուած և
ինքզինքնին խաղաղութեան հը-
րեշտակներ կարծեցնելու ճո-
նող այս թագակիր գլուխներուն

վատ կեղծաւորութիւններ կը
ստեղծուեցնեն մեզ: Բայց հոն
պէտք է փնտռել, մեր երեք
հարիւր հազար եղբայրներուն
արիւնովընդհարած Սուրբ
գաղտնի մինչեւ ցարդ չլուծուե-
լուն արտ քին գլխաւոր պատ-
ճառներն:

Բայց ոչ նուազ ներքին պատ-
ճառներ փնտաւար եղան անոր
լուծման: Եւրոպական դիւանա-
գիտութեան քաջաբերուած դա-
ւանը քանի մը տարուան մէջ
հարիւր հազարաւոր Հայերու
գիւղերը գետին փռելով և ա-
ռաջնորդող երեստարգաւթիւնը
հեռացնելով երկրէն, սուրի
հուրի յակ պահ մը սարկեցուց
հայութիւնը: Այլ ասոնց և ոչ
մին կարող էր մեր գաղտնի այս-
չափ երկարաձգման պատճառ
դառնալ, եթէ մենք առաջին
դառն փորձերէ յետոյ ըմբռնե-
լինք մեր գիրքը: Գործողաբար
յամարութեամբ մը որ ուրիշ
առիթներու մէջ թերեւ օգտա-
կալ, բայց որ մեր յեղափոխու-
թեան փնտաւար եղաւ, մենք մին
չե ցարդ չըմբռնեցինք թէմեր
երկրին աշխարհագրական գիր-
քին և Ռուս բռնապետու-
թեան Հայաստանի վրայ ունե-
ցած բացայայտ հայեացքներուն
հանդէպ ու Եւրոպական տէրու-
թեանց թեր ու գեժ շահերն
ալ ի նկատի առնելով, մեզի
համար կուտայ ուրիշ գաշտ մը
յաջողելու աւելի առաւելութիւն-
ներ ունեցող մեր երկրին մի
այլ մասին մէջ մեր ոյժերն միա-
ցնելու և համեմատ միեւնոյն
Սուրբ սիրով վառուած ամբող-
ջական շարժում մը յառաջ բերե-
լու էինք: որ կարենար գոնէ
տարի մը տեւել: որուն հանդէպ
Եւրոպական միջամտութիւն մը
անխուսափելի կը դառնար, ու
յետոյ և ամենէն աւելի անցեա-
լին փորձերէն համապատեց պէտք
էինք մի անգամ ընդ միշտ հը-
րաժարել մասնակի շաժումներէ
որուն մէջ մեր ոյժերուն շատու-
մէն ուրիշ օգուտ մը չունեցանք
մինչեւ ցարդ, և պիտի չունենանք
ապագային ալ, և որոնք կոտո-

րածներու միայն կառաջնորդեն:
Հունանի աղետարէ գեղարք, ա-
սոր ամենէն կենդանի օրինակն
է: Երբ հայ յեղափոխականը հոն
է, ոչ թիւրք զինուորը և ոչ
ալ խուժանը կը համարձակին
խոգութեանց: Բայց անգամ մը
որ անոնք ի հարկէ ստիպեալ
քաշուին, ա'լ գաղտնի, սպաննու-
թիւնը, լիկուսն է որ կըսկսի:
Ինծի թերեւ շատեր պիտի ա-
ռարկեն թէ Եւրոպական միջա-
մտութիւն մը կարելիէ առաջ
բերել մասնակի շարժումներով:
Տարածի գաղտնի մէջ կամ Սաս-
նոյ լեռներուն վրայ եւ ասոր
չեմ հաւատար. շատ շատ հիւ-
պատու մը կըգրկուի: որ վտանգը
շահեցողներն այլ կ'ուշացնէ,
կարելի ալ է որ մեծ կոտորածի
մը վաղորդայնը, Եւրոպական
դահլիճները հանրային կարծի-
քին առջեւ տեղի տալով —Իբր
սահմանակից տէրութիւն Ռու-
սիոյ յանձնեն խաղաղեցնելու
գերը, և կամ Ռուսիա երբ վայր-
կեանը յարմար գտնէ այդ գերը
ինքնին ստանձնէ ինչպէս ըբաւ:
Մանչուրիոյ մէջ, Աստուած մի
արագցէ որ այդ եւ սպական հա-
մաձայնութիւնը գոյանայ և կամ
Ռուսիա խաղաղեցնելու գիւղակին
ներքեւ Հայաստան մտնայ: այդ
սեւ օրը մեր գաղտնի գերեզ-
ման մտած օրն պիտի ըլլայ:

Ուրեմն պէտք է որ անցեալին
փորձառութիւններէն դառնաւ
ունելով մենք մեզի որոշ ուղիղ
ծրարքի մը ունենանք թշնամիին
հանդէպ: և այդ ծրարքին իրա-
դրածման տրամադրելով մեր
բոլոր ոյժերն միահաղոյն շարժ-
մամբ քաշենք ազատագրումի
արիւնոտ ճանապարհին վրայ:
Ահա մեր աչքին առջեւ է Մա-
կեդոնիոյ խնդիրը: Մակեդոնիա
պիտի ազատի, որովհետեւ Մակե-
դոնացի պետերը մեր յեղափո-
խութեան կրցան քաջիկ իրենց
պէտք եղած դասը, և միեւնոյն
ժամանակի մէջ կրցան 10-15
հազար լաւ զինուած յեղափոխա-
կան ապստամբութեան գործին

ներքեւ միացնել:
Որքան մասնակի շարժումնե-
րուն վնասակարութեան նոյնքան
ընդհանուր Հայ ապստամբու-
թեան մը անհրաժեշտ պէտքին
և յաջողութեան լիովին համա-
զուած: Եւ այնպէս կը կարծեմ
որ քաղաքական ներկայ տաղան-
ապալից վիճակին մէջ ուր մէկ օ-
րէ միւսը թուրքիոյ քարտէսը
փոխուելու գաղտնաբերուած է,
և նամանաւանդ Մակեդոնիոյ
խնդրոյն ստացած ծանր հանգա-
մանքին առջեւ որ գարնան հետ
Թրքո-Պուլկարական պատերազմ
մը անխուսափելի կը դարձնէ, և
անոր հետեանք Մակեդոնական
խնդրոյն վերջնական կարգադր-
ման ժամանակ եթէ Հայկական
ալ չկարգադրուի, մեր գաղտնի ալ
Բոլոնիացիներուն գաղտնի բազ-
մակից կրնանք նկատել: Արդ-
պէտք է անվերապահօրէն ըն-
դունիլ թէ մինչև որ մենք միա-
ցած ոյժերով ամենամօտ ժամա-
նակի մը մէջ չչարժինք մեր ան-
կախութիւնը ու է գնով ձեռք
ձգելու անդառնալի որոշումով,
մեր ներկայ դութիւնը փոխ-
ուելիք չունի: Ընդհակառակն,
շարժուելով թուրքիոյ մէջ, հա-
լածուելով և մանաւանդ կորսն-
ցնելով մեր լեզուն և կրօնքն
ի Ռուսիա, եթէ ոչ հիմայ գոնէ
տարիներու ընթացքին մէջ կա-
մայ ակամայ կորսուելու գաղտ-
նաբերուած ազգ մը պիտի ըլլանք:
Արդ, նկատի ունենալով մեր
ազգային ճգնաժամը, պէտք է որ
ամէնքս ալ խոնարհինք ազգային
գերագոյն շահուն առջեւ, ու մոռ-
նանք որչափ անձնական հակա-
ռակութիւն նոյնքան կուտակեա-
կան խորութիւն, ու ամենքս
անձնապէս և հաւաքաբար գտնու-
ինք մեր պարտականութեան
շաւիղին մէջ: այդ պարտականու-
թիւնը ազատագրումի գաղափա-
րին շուրջ Միութեան մէջ կը
հասկնամ եւ: ու է հոյու համար
անտարբերութիւնը գէպի ազ-
գային գաղտնի պէտք է ի սպառ
կորնչի: և ամեն ոք իր կարո-
ղութեանը չափով օգնէ, գաղա-

փարին իրականացան. ալ ժամանակ է որ հարուստը իր դրամը, գործերը գրելը, երկտասարդը բաղուկը, ծերը իր աղօթքը, և հայ կինը՝ իր աւանդական հայ կնոջ մաքուր անարատ հաւատքով բերէ միացնէ այդ նուիրական գաղափարին շուրջ գրամի, մտքի և բազուկի ոյժերը, գրգռելով քաջալերելով ամուսինը եղբայրը կամ զաւակը. ամեն հայ կին թող իր աչքին առջև ունենայ Սասունի անմահ և յաււետ պաշտելի հերոսուհւոյն Շափէի օրինակը։

Տխուր աւազ չ'աւ տխուր փորձերը մեզի ցոյցուցին թէ թիւրքին ստիկանալով, անոր գլխով թեան ապաւնելով մեզ երբեք փրկութիւն չկայ, ամեն անգամ որ կոտորած մը եղաւ ուր և ալ ըլլար, այն տեղերը որ կըցան զէնքով պատառնալով թիւրքին Բերտին յարձակումներուն գրեթէ ազատեցան, ուրեմն մեր ամբողջ յոյսը կը կայանայ ինքնապաշտպանութեան մէջ, բայց այսօր մեր երկրի եղբայրները ոչ միայն զուրկ են ինքնապաշտպանութեան միջոցներէ, այլ աւելորդ հացի կարօտ. այդ աւելորդ հացի կարօտները արտասահմանի հայերս՝ մեր կարողութեան չափով մէկէ ալելի պարտականութիւն ունինք հանդէպ անոնց, ոչ միայն հաց հասցնելու այլ և անոնց կեանքն ու ինչքն ապահովելով առժամապէս, պատրաստելու զանոնք գերագոյն օրուան։

ԿՈՇ ԵՒ ՍԱՍՈՒՆ

(Պիճիկ. ձեռագր. գործ.)

Կ. Պոլսո 13 Մայիս

Սալիկ փաշան նոր հրաման ստացաւ, որով իրեն պատուէր կը տրուի Սասունէն դեռ չը մեկնելու։ Այսօր հասած մամուլէն տեղեկութիւններէ կիսազուրկ որ Սուլի սանձադին մէջ Հայերը դեռ կը նեղուին Բերտինէն և զօրքերէն, որոնք միասին կը գարծեն և կը հարստահարեն։

Ե. ՍՄԲ.— Այս հեռագիրը կապացուցանէ թէ թուրք կառավարութիւնը որչափ որ դեսպաններու պնդումին վրայ Սասնոյ մէջ զինուորական գործողութիւնները դադարեցուցած է, ապառաժա խուճեկներուն անբեւոյժանալուն հետեւանօք, բայց ինք հարկ կը տեսնէ զօրաց մէկ կարեւոր մասը դեռ Սասնոյ մէջ պահել և զանոնք դործածել այդ դժբաղդ դաւաճի հայ բնակչութիւնը դաշտ իջցնելու բռնաւ թեմքով։ Միւս կողմէ ամբողջ սանձագին մէջ Բերտինը և զօրքը ձեռք ձեռքի տուած իրենց սովորական չարագործութիւնները կը շարունակեն, առանց ազդուելու հրապարտներու Մուշ գնդուէրէն։

ՊԱՏՐԻԱՐԲԱՐԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱԳԻՏԵՐ

(Շար. Ե. Երանոս Բրաւն)

17.— Մինչ այժմ մինչ այն, ռուս ներքին գործերու նախարարի պատասխանը, էջմիածին զրկուած և Կ. Պոլսո հաղորդուած, դեռ անգամ մ'ալ եկաւ կրկնել թէ յունիսի 12 օրէնքը անգամաւ էր թէ՛ կառավարութեան հրովարտակները անգամ մը որ կայսերական հաւանութիւնն ստանան, չեն կրնար այլևս փոխուիլ ու եւէ ինչդրագրի մը հետեւանքով, այդ պիւրմբունելի է։ Բայց եթէ հրովարտակի մը հաստգութիւնը կանխաւ քննուած չէ, ինչպէս որ պէտք էր, եթէ նկատողութիւնները, որոնց վրայ ան հիմնուեցաւ, սխալ իրողութիւններու վրայ կը հանգչին, եթէ գործադրութեան սկիզբէն տեսնուի որ յառաջ եկած արդիւնքը օրէնսդրին կանխատեսած նպատակէն դեռ աւելի հեռուն կը տանի, եթէ անոր գործադրութիւնը, իրականին մէջ, ցոյց տայ վտանգներ ու կնճռոտութիւններ որ ինկատի առնուած չեն անոր հրատարակուածն առաջ, եթէ հանրային կարծիքին վրայ անոր թողած ազդեցութիւնը կայսրութեան համար, ինչպէս սակար ու շահի աննպաստ եղած է, եթէ, վերջապէս, քաղաքական հոսանքին հետեւանքով յառաջ քշուած գաղափարին անյաջողութիւնը՝ և ընդհակառակն, հակառակ հոսանքին ճշգրտութիւնը հաստատուի, միթէ պէտք է, պնդել, որ եւէ գնդի, այդպիսի հրովարտակի մը անդամակցութեան վրայ, և թողուլ որ փորձով տեսնուած վատ արդիւնքները վատթարագոյն յանդին, չենք կարծել որ ռուս կայսրութեան շահերը, պատերազմի համարը պաշտպանելու լաւագոյն և զանազն ըլլալ այս Բազմիցս տեսնուած է որ ռուս ինքնակաշնորհ իրողութիւնները ու անոնց արդիւնքը յարգած են, և երբ իրենց հայրենիքներուն ու գնահատումներուն մէջ խափուող նախարարներ փաստելով թանակն են անոնց, վարանած չեն հասարակաց բարեքը անձնական նկատումներէ նախադասելու և իրականութիւնը երեւոյթէն և խախտելու քաջատրութիւնները իրովն ապացուցին թէ մենք ալ իսկապէս այս պարագաներէն մեկուն մէջ ենք։ Մինչև իսկ հրապարակաւ կը խօսին որ յունիսի 12 ի հրովարտակը միայն քանի մը նախարարներու ու պաշտօնակալներու թախանձանքին պատճառ է և թէ աւելի խոհական նախարարներ դեռ սկիզբէն հակառակ ուղղութեամբ կարծիք յայտնեցին։

18.— Այս համոզումը, որ ընդհանուր է Հայերուն մէջ, զանոնք միշտ քաջալերեց իրենց խնդիրքին վրայ պնդելու և իրենց խնդրագրերը երկրորդելու։ Էջմիածնի կաթողիկոսը նախարարին բացատրական պատասխանէն հետք, չը վարանեցաւ 1903, յունիս 12/25 թուականով, կրկին, մանրամասն, պատճառաբանելու և օրէնսդրութիւնէն ու ռուս օրէնքներէ բխած թախանձանքներու վրայ հիմնուած աղերսագիր մը ազդելու ջարհին։ Թուրքիայի հոգեւորականները, իրենց գլխու ունենալով Կ. Պոլսոյ Պատրիարքը, սեպտեմբեր 9-22 ի առաջին աղերսագրէն յետոյ, երկրորդ մ'ալ ներկայացուցին նոյնմբերի 12-25 ին, Կրկնայի կաթողիկոսը ու Երուսաղէմի Պատրիարքը հակառակորդ վերջերս զատ զատ ազդե-

ազդեք զրկեցին ջարհին ի դիմաց իրենց իրաւասութեան տակ գտնուող կղերին ու ժողովուրդին։ Երկրորդ, Պուլկարիայի, Ամերիկայի, Անգլիոյ ու Պարսկաստանի հայերը նման աղերսագրեր ու յայտարարութիւններ յղեցին Ս. Բեդեքապուրի ու էջմիածին։ Թուրքիայի ամեն թեմերը զատ զատ ստիպողական նամակներ զրկեցին Կ. Պոլսոյ Պատրիարքարանին, անոր ազդու միջամտութիւնը հայցելով միեւնոյն նպատակին համար։ Ընդհանուր եղաւ զգացումը վիշտը և նախապէս տալու գումար, զի Հայը ցարդ ապրեցաւ միմիայն իր կրօնքին համար և կրօնքին մէջ, իր եկեղեցիին համար ու եկեղեցիին մէջ։ Ամեն ինչ որ եկեղեցիին կը պատկանի նուիրական է Հային համար, Հայը՝ իբր սրբապղծութիւն կը նկատէ եկեղեցիներու առարկաներուն ու ստացուածներուն վնաս հասցունել։ Ինք չհամարձակել ան նոյն զպէս և գաղտնիքներու ալ կը դիմագրէ։ Ահա այս միակ զգացումը, այս քարեպոչական ու կրօնասիրական զգացումը միայն ինչպէս Հայրիւն իրենց արարքներուն մէջ, արարքներ որ գոյցէ ծայրայեղութիւններուն միջինը բայց եռանդի ծայրայեղութիւններուն միջինը, և երբեք այս չըջանալէն դուրս ու եկեղեցիի գաղափարներու չփոխեցան և և ահա ինչու համար Հայերը չգաղտնեցին իրենց ժողովրդի յանուն կրօնական ազատութեան։ Եւ յանուն քրիստոնէութեան փառքի, և յանուն նոյն ինչն Ռուսիայի պատուի ու ազդեցութեան։

Շարունակելի

ՈՒՂԵՒՈՐԻ ՄԸ ՏՊԱՆՈՐՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՇՕՏՍԵՐ ՄԷՂ

ՅԱՇՕՏԱ 10 Մայիս 703

Այժմ որ խառնակուած Ափրիկէի սահմաններուն մէջ կը թափառի հիացումով կը տեսնեմ այս կողմերը բարոյականութեան տիրապետումը, որ անհաւատալի պիտի թուէր Արեւելեցիի մը, եթէ զայն ինձ նման աչքով չտեսնէր։ Այո, բարեկամներ, բարոյականութիւնը խոր արմատներ արձակած է այս կիսաօրհնի ժողովուրդին մէջ։ Միայն մարդկութիւն, և Աղամայ անմիջականութիւն։

Ինչ որ էր նախամարդը, Դոնին է նաեւ այս տեղի ժողովուրդը։ Այրեր ու կիներ մերկ են ամբողջովին, հագուածի վրայ գաղափար չունին։ Իրենց մարմինները ափրիկեան չափերէն չեն և ճառագայթներուն տակ կ'երին, կը մրկին։ Բայց դիտելի պարագայ մըն է որ ոչ ոք մէկու մը ծուռ աչքով կը նայի, ինչպէս սովոր է ըսել գուռառացի Հայը։ Կարծես թէ այս թխրակ գէր մարմինները իրական ծածկութիւն մը պարուրած ըլլալին։ Եւ երբեք լաթի կտոր մը նոյն իսկ չէ կրնար ահռել մաշտապիկ և քիչ մաշտապիկ վրայ։ Երկուստեքովն ու երկուստեքովն հիւսկան աչքեր կը ննան անքնթիւ երկնայեղիքի իրարու։ Ուրովհետեւ բարոյականութեան վարագոյրը պատած է աչքերին։ Վայ է եկեղեցի անոր գլխուն, որ ամենափոքր անվախէ ընթացք մը ունեցած ըլլայ։ անվախէ կը կաշառաւորեն և քիչ տին եղբորը կը տանին, յանձնելու հեղեղներուն վայրագ ու ճիւղաւորին ձեռքներուն։ Ամուսնացեալ կիները միայն ի նշան իրենց ամուսնութեան պարտաւոր են կրել կաշի նեղկուկ

փաթոյթ մը, իրենց մէջքէն վար։ Պաշտպանեալ և առհասարակ այս կողմերու ժողովուրդը կոպտաշու են։ ցուրը կը պաշտեն։ Բայց կ'արժէ տեսնել այդ յաղթահաւակ ու կորովան մարմին ցուրը, որոնք իրենց արեւնաբոյ աչքերովն ու երկայնկեկ եղջիւններովն ահ ու սարսափ կ'ազդեն մարդուն։ Ամէն օր կ'ենդանին եղջիւրները կ'իւղաուրեն։ Կուռ-ցուրին կղկղանք նոյն իսկ սուրը կը համարուի։ Եւ որ Անգլիայի հարկաւոր մը կ'ընկերանամ, օր մը պատիւը սենցալ սեղանակցելու ցեղապետին հետ։ Միւս ու հաւիթի սետելը անքաւելի մեղք կը համարին։ Ափրիկեան ալ անդակ կերակուրները վայելելէ յետոյ, լայն բերան ափսէ մը բերուեցաւ։ Գեղեցիկ ջուրով մը լեցուն։ Տեղացի պետը նախ իր ձեռքերը լուաց եւ յետոյ հարկաւորները հրամայեց հաւաքեալներ ալ լուացուեցաւ միմիայն ջրով և ափսէին մէջ, իսկ երբ կարգը ինծի եկաւ, ևս զփականեցայ լուացուելու այդ աղտոտած ջրով։ Հարկաւորապէս առանց ներկաներուն զգացնելու, ստիպեց որ լուացուիմ։ Համակերպեցայ իր հրամանին։ . . . Ինչ եղած ըլլար աղէկ այդ ջուրը սիրելի ընթերցող. կը հաւատամք, կուռ-ցուրին մէջն է եղեր։ . . .

Օր մը ևս դատաւար մեծան մը ներկայ գտնուեցաւ։ Երկու հոգի լոռու տակ և իրար ծնծած էին։ Դատաւորը վճռեց որ այդ երկու անձները կաշառաւորուած՝ տանին գետին եղբորը։ Հրամանը անմիջապէս կատարուեցաւ և ես ալ ընկերացայ այդ ամբոյն։ Այդ երկու մարդիկը գետեղբորը աւազին վրայ պաշկեցուցին և սպասեցին որ կողորդելու մը ելլէ գետէն։ Բայց յետոյ կողորդելու մը եկաւ եւ փրկալից բերանով խոցեց։ Իրեն հրամայեց որ բերանով վրայ եւ անոյց մին յափշտակեց։ Սննդան տարաբնույտ յաշու. կարգաւորեցաւ դատաւորական վճիռը, որ կը հրամայէր արձակել աւազին վրայ պաշկեցուց իմ կաշանաւորը, որ զերծ մնացած էր յափշտակիչ գաղանին, արդարաւանք չաստուծոյ լիթէ կ'ուզէ արեւնաբոյ ճիւղերէն։ Սյուրէն ահա կողորդելու յափշտակածը յանցաւոր, և չափաւոր կամ ալ անմիջ կը համարուի։ Անկէ հետք դատաւորը գլխին ջրով լուաց իր ձեռքերը, արձագանք հանդիսանալով «բերն ձեր ի գլուխ ձեր» Պիղատոսն բարբառին։

Կը խոստանամ զուրկ նորէն ուրիշ ստիկա։

ՍԷՍԷ

(ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ)

ԲԱՂԱԲԱԿԱՆ

ՅՈՒՆԱՍ ԵՒ ՎԱՏԻԿԱՆ

Արդէն հաղորդած էինք մեր ընթերցողաց թէ Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահ Մ. Լուպէին Հոռոբա լած ալցելութեան դէմ Պապը բողոքած էր, և անոր բողոքագիրը մերժած էր ընդունելի Ֆրանսական կառավարութիւնը։

Ամսոյս 14-27 ի Երեւանի միջոց ժողովին մէջ խորհրդը վիճաբանութեան դրուեցաւ։ Այս տարին զորոնց նախաբար Մ. Տէլքաւն առանց վարանելու

յայտարարեց թէ Վրացիները ֆրանսիացիներէն իրենց հետ չեն կարող ոչ թէ արձակուելու է, այլ կարող վարձով զինքն իրենց հետ կռնելու է. այսինքն ֆրանսիայի եւ վարձովն իրենց յարաբերութեանը խղճում մըն է որ տեղի կունենայ. « եւ երազովարձութեան այս քաջ շատ արդարացի է ըստ նախաբանի, որովհետեւ պապական թողութեան չեղծող անդունդներէն էր մինքն անոր հանդէպ այսպէս վարուելով երկրին արժանապատուութեան պահանջը ի գործ դրած եղանակ. կառավարութիւնը իր կողմը ունի թէ՛ բացարձակ իրաւունքը եւ թէ՛ ամբողջ աշխարհի հանրային կարծիքը »

Երբ նախարարապետ Մ. Գոմպին ալ իր յայտարարութիւնը բրաւ, ժողովը ձայնարկեալ անգլիոյ մեծամասնութեամբ մը իր հաւանութիւնը յայտնեց վարձովն իրենց ֆրանսիացիներէն հետ կանխուած ըլլալու մասին : Յայտարարուած է նաեւ թէ նոր տարեշրջանի պիտո՞ւնք պիտի ջնջուի նորի գնապանութեան յատկացուած գումարը :

ՍՐԵՆԵԼԵԱՆ ԽԵՂԻՐԸ
ԵՒ ԱՌՍՏՐՈ-ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՆ

Հունգարական խորհրդարանը անցեալ ուրբաթ օր արտաքին գործոց նախարարութեան պիտե՞նք ընդունեց եւ վստահութեան քուէքուտու կոմս Կոլուշակովիչին : Լեզգիմադիր ասանախօսներու պատասխանելով, հաւգար իոյ նախարարապետ Մ. Թիցաչկիկին թէ Թուրքիոյ նկատմամբ կոմս Կոլուշակովիչին խօսքերը պէտք չէ ըմբռնուին իւր սպաննովք այլ իւր լուրջ եւ բարեկամական խորհուրդատուութիւն մը : Աւստրո-Հունգարիան Արեւելքի մէջ ոչ յարձակողական եւ ոչ պատերազմակէր քաղաքականութեան մը կը հետեւի, այլ Պալլադիան պատերազմական խաղաղ զարգացման եւ Թուրքիոյ իրաւունքներուն եւ հողային ամբողջութեան պահպանման կը ցանկալի : Մենք չենք փախաբիւր, աւելցուց անիկա, գերագաւ ազգեցորդիւն մը ունենալ Պալլադիան իրականացնելու վրայ, բայց չպիտի հանդուրժենք նաեւ :

Երբ Վրացիները արտաքին գործերու մէջ իրենց անկողն համագործակցութիւն մը, որ ապահովութիւն մըն է թէ ինչ տեսակ կնճռոտութիւններ ալ որ ծագին Պալլադիան իրականացնելու մէջ, երկու մեծ պետութիւնները պիտի կրնան միջոցներ գտնել զանոնք կարգադրելու : խաղաղ եղանակաւ : Անոնք որ իրենց քննադատութեան ինչ ինչ չըմանակներու տարածանքով թիւններուն արձագանք կը լսեն, իրր թէ մենք երկրակալական ձգտումներ ունեցած ըլլալինք Արեւելքի մէջ, կը ծառայեն մեր թշնամիներու շահերուն միայն :

Նախարարապետ Մ. Թիցան իր խօսքերը եղբակցուց այսպէս « Անոնք որ կը կարծեն թէ Մայր . Արեւելքի պատերազմը կրնայ Ռուսիոյ ուժը եւ հեղինակութիւնը նուազեցնել եւրոպայի մէջ, կը խաբուեն » :

Աւստրիոյ խորհրդարանը եւս արտաքին գործոց պիտե՞նք ընդունելով, վստահութեան քուէքուտու կոմս Կոլուշակովիչին : Ասանախօսները այս առթիւ արտաքին քաղաքականութեան մասին խօսելով Մայր, Արեւելքի հերկայ պատերազմի պարագային, Ռուսո-Հունգարիոյ Ռուսիոյ միջեւ նախկին համագործակցութեան նոյնութեամբ պահուելուն համար գոհունակութիւն յայտնեցին : Եւ ի մէջ այլ Ռուսիայի պատուիրակ մը Ռուսիոյ յաղթութիւն մագիկեց :

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՎԵՃ. ԿԱՌՈՂԻՄԱՐ. ապրիլի վերջերք ձիով : ճամբորդութիւն մը կատարելու է իշխմանէն դէպի Երևան, ուր քանի մը օր մնալէն վերջը վանք դարձել է կաղզուրուած վիճակով :

— Ս. Էջմիածնէն կը գրեն թէ, կարծես Սոքրանկարի, վանքը դրամապէս անձակ վիճակի մէջ : Եղած հիմնական մուտքերով հաշիւ միջեւ սեպտ. կը շարունակէ գէշ աղէկ բայց այնպէս պիտի գաղթին գրեթէ ամէն միջոցները եւ պէտք պիտի ըլլայ փակել Գեղարքան ձեռնարանը : Կալուածակալ խնդիրը վերաբերուն համար կազմուած յանձնաժողովը գումարուած չէ պատկանեալ նախարարութիւններուն զբաղման պատճառաւ, եւ կացութեան մէջ ու է փոփոխութիւն չէ եղած տակաւին :

— Փիլիպի Աղլ. վարժարանին նախարարութեան հրամանաւ փակուելուն մասին մեր թղթակցելը առ այժմ միայն սաչափ տեղեկութիւն տալ բաւ կը համարէ : « Շաբաթէ մը ի վեր Աղլ. վարժարանը գոյուցեալ ոտականութեան կողմէ, վարժուհիի մը խնդրին համար : Իսմիւրան — Չերչեան լուծուած հոգաբարձու թիւնը կարի վարժուհի մը դրած էր, ուր հոգաբարձութիւնը՝ անյարմար նկատելով այդ վարժուհին դպրոցին մէջ մնալը՝ հեռացուց զանի : Նախարարութեան կողմէ հրաման եկաւ որ այդ վարժուհին կրկին ընդունան հակառակ պարագային պիտի գոյցէ վարժարանը եւ գոցեց : »

(Գրու. Խմբ.) — Կը ցաւինք որ վարժուհի մը ընդունելու կամ չընդունելու աննշան խնդիր մը կարելի չէ եղած աղգային շրջանակի մէջ կարգադրել, եւ վարժուհիին կուսակիցները թոյլ տուած են իրենց վերջին ծայրահայեցական դիմել, օգտուելով կրթական Գննչին բարեկամութեան : Ս. Էջմիածնէն կը գրեն թէ, կարծես Սոքրանկարի, վանքը դրամապէս անձակ վիճակի մէջ : Եղած հիմնական մուտքերով հաշիւ միջեւ սեպտ. կը շարունակէ գէշ աղէկ բայց այնպէս պիտի գաղթին գրեթէ ամէն միջոցները եւ պէտք պիտի ըլլայ փակել Գեղարքան ձեռնարանը : Կալուածակալ խնդիրը վերաբերուն համար կազմուած յանձնաժողովը գումարուած չէ պատկանեալ նախարարութիւններուն զբաղման պատճառաւ, եւ կացութեան մէջ ու է փոփոխութիւն չէ եղած տակաւին :

Թեանէն : Մինչեւ բուն խնդիրը այդ վարժուհիին ընդունելու դպրոցական ներկայ տարեշրջանին վերջը, քանի որ ամառային ձգձարներուն մէջ կը կարգադրուի, որ ըսել է 200 ֆր. ի խնդրէ մըն էր, զոր թէ անոր կուսակիցները եւ թէ հոգաբարձուները կը նային նոյնիսկ անձնակալին շրջաններով կարգադրուի առ այս տեսակ չարաչի հետեւեալ տեղի չտալ, եթէ չէր ուզուեր կուսակցական կիրքերը ազգային հաստատութիւններու վրաս զետեղ պաշտօնեցնել :

Բայց ինչ որ է, եղածը եղիք է, այսօր պէտք է դարձանք միմիայն դարմանին վրայ հոգալ : Եւ իստականութեան շարժումը ՏՐԱՊԻՉՈՒՆ համար Առաջիկայի դական ընտրելի ցոյց տրուած է տխրահոյս վաճան վ. Յադուրեան : Սա կարծելու կուտայ մեղ թէ Պատրիարքարանը վաղ անցած է այդ անարժան վերաբերումը Ռուսահայաց աշխարհը հովիւ շրջելու որոշումէն :

— Գլխիկի մէջ ուսական հիւպատոսի պաշտօն վարած, օրար շրջանակներու մէջ յարգուած, նոյնպէս միջազգային յանձնաժողովներու մասնակցած եւ Աղլ. երկրամիջոցին ատենապետած Տ. Գրիգոր Եղիշեանի մեւեր է 80 տարեկան հասակին մէջ, Հանգուցեալը կենդանութեանը միշտ իր նուէրները չէ վաղցած կարգադրուի աղլ. հաստատութիւններուն եւ մանաւանդ Երոտաղէմայ. իր վերջին օրերուն մէջ 200 ոսկի նստիւր է Գահրէի խորհրդան վարժարանին վերադարձնելու համար :

Իսկ ինչ որ հանգուցեալին յեշտակը անցանալի պիտի պահէ իր թողած 10000 ոսկիի կտակն է, որուն տոկոսով հայ աղքատ տղ. քներ պիտի դնուին Երոտաղ արհեստագիտական եւ ուրիշ բարձրագոյն դասընթացքներու հետեւելու համար :

ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

(Արտատպուած «Բանասէր» Հանդէսէ)
(Շար. նախորդ թիւէն)

Դորաղդարար այս վերջին պատգամաւորութիւնը կեդանի չը գտաւ Ռուսաց հանձարեղ կայսերը :

Պետրոսի յաղորդներն անվտանգ քաղաքականութեան չ'որհիւ Հայ ազգի վիճակն աւելի դառնացաւ :

Ֆէլդտրալ իշխան Դուգորուկովն ինքն է վկայում այն արիական ճակատամարտերի մասին, որ մի ժամանակ ունեցան Հայերը Տաւկաց, Պարսից եւ լեռնականաց հետ : Այդ մի հերոսական պատերազմ էր : Մի բուռը Հայեր ունին որ շարունակ դիմադրում էին սարաշեղար Սարի Մուստաֆայի 10000 տանկական արիւնդու զորանիւնին :

Նոյն Դուգորուկովն իր զեկուցարարի մէջ աւելցնում է, թէ Հայերը պահաջում են չոչափիլ եւ իրական օգնութիւն դէպքի գորութեամբ, եւ եթէ այժմէն իսկ այդ օգնութիւնը նոցա զլացուի եւ չը տրուի, արդէն ուշ կը լինի ապագայումը դրաւել նոցա մեր կողմը :

Եթէ քաջեանքն իշխան Դուգորուկովը մնար կովկասումը, շատ կարելի է այս երկրի վիճակն

այսպէս անօրինուէր : Բայց Դուգորուկովը ընկաւ, Կայսրուհի Աննա Յովհաննովնան անուշադիր գոհուելով պաշտպանելու Մեծն Պետրոսի նպատակի իրազորութեամբ, վճռում է միանգամայն ձեռնաթող անել նորա նուաճած երկրները :

Թուոյց զօրքը նահանջում է դէպի Թերեքի փուլքը, իսկ Հայերը կրկին Տաւկանի ձեռքից ընկնում են Պարսից իշխանութեան ներքոյ :

Նոր տիրապետողները երկուդ օտիպում է շատ Հայերի Ղարաբաղի սքանչելի ընտելութեան, նոցա օրն ու ջուրը փոխել Թերեքի ճահճային տիրելու հետ : Այնտեղ են ձգտում անմիջապէս զօրքի ետեւից նոցա եւս, որոնք ինականութիւն էին հաստատել Գիւրանուին եւ Սուրբ Խաչի բերդումը :

Այսպիսով է ահա կազմակերպուած Ղզլարի Հայ գաղթականութեան Թերեքի փախիլ :

Գուցէ չափազանց կաւեղանալ գաղթականների թիւը, եթէ Կայսրուհի Աննա Յովհաննովնան ի հաճոյս Նազիր Շահի մի հրովարտակ չը հրատարակէր 1783 թուի, մայիսի 29 ին, որով ի նշան բարեկամութեան առ Շահն էր քարհանձնութեան առ Պարսից ազգին հրամայում էր Պարսկաստանից դուրս եկած բոլոր վրացիներին, Հայերին եւ ուրիշ օտարազգիներին վերադարձնել կրկին Շահին, — մինչեւ անգամ նոցա եւս, որոնք վերադառնալու ցանկալի թիւն չուէին :

Եւ թէպէտ Կայսրուհի Աննայի Կառավարութեան այս անբարեարեղի սխալմունքը մի քանի տարուց յետոյ փոքր ի շատէ ուղղուեցաւ մի անունին՝ հը-

րովարտակի շնորհիւ, որով արգելուում էր ուսանահատակութիւնը ընդունող Հայերին Պարսկանքին յանձնելու, բայց առաջին կարգադրութեան տպաւորութիւնը երկար ժամանակ չէր ջնջուում հայ մտքերից :

Այսպէս թէ այնպէս, Հայերի յոգսոյ միակն յեշտակեալ, այնու ամենայնիւ, Ռուսաստանը պէտք է լինէր. նա միայն իւր հովանաւորութեամբ կարող էր պաշտպան հանդիսանալ հայ շահերին :

Եւ ահա մի քանի տարուց յետոյ 1760 թուին Անգլիայից Ս. Պետրոսը գէ զարիւ էմիւն Թոմսի հան անուամբ հարուստ Հայը, որ Հնդկաստանում մի անգին միլիոններ էր դիզել : Նա խնդրեց, որ օգնել Հայերին իւրեանց անկախութեանը : Եւ իսկ իսկ, իսկ այս րանի համար առաջարկում էր իւր ամբողջ կարողութիւնը :

Բայց Կայսրուհու Կառավարութիւնը նպատակ չուէր այդ ժամանակ կովկասի գործերուն հապէս խառնուելու : Այդպիսով Էմիւն Թոմսի առաջարկութեանը ճամպրութիւն չը գտաւ :

Այս վիճակի մէջ անցանք դոյրեալ միջեւ վիճակաւորութիւնի թաղաւորելու :

(Շարունակելի)

